

УДК 347.4

Дзюбенко Олена Леонідівна,

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри цивільного права

юридичного факультету Інституту управління, технологій та права

Державного університету інфраструктури та технологій,

м. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ДОГОВОРІВ ПЕРЕВЕЗЕННЯ АвіАЦІЙНИМ ТРАНСПОРТОМ

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню правового регулювання, істотних умов, сторін, особливостей укладання договорів перевезення авіаційним транспортом через призму дослідження актуальних питань договору перевезення вантажу авіаційним транспортом та договору перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом.*

Ключові слова: *договір перевезення, договір перевезення авіаційним транспортом, договір перевезення вантажу авіаційним транспортом, договір перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом.*

Summary. *The article is devoted to the study of the right regulation, the essential conditions, the parties, the peculiarities of the conclusion of the contracts of carriage by air transport through the lens of the study of actual questions of the contract of carriage of cargo by air transport and the contract of carriage of passengers and baggage by air transport.*

Legal regulation of cargo transportation by air transport is carried out both international and national legislation. The contract of carriage of goods by air is concluded between the air carrier and the shipper. The essential terms of a contract for the carriage of goods by air are the condition of the subject, that is, the services of the carriage of goods by air and the fare. In this case, a special procedure is established for the transport of dangerous goods. The rights and obligations of the air carrier and shipper, as well as the responsibility for non-performance or improper performance of the contract, are provided for by the Air Code of Ukraine and other legal acts.

The subject of the contract of carriage of passengers and baggage by air means as essential condition of the contract should be understood the services of air transportation (regular air carriage) of the passenger and his luggage (transportation) from the place of departure to the destination, as well as other paid and free services that accompany such transportation (at the airport, on board the ship) and are dependent on passenger status, class of service (first class, business class, premium class (comfort class), economy class) and are required to give conditions such as safety, quality, reliability, timeliness. Yes, the list of services depends on who will be the consumer of the service, who, according to the current legislation may be: a passenger, a passenger with disabilities or a person with

disabilities. At the same time, a special procedure for transportation of children and pregnant women is provided.

Key words: contract of carriage, contract of carriage by air, contract of carriage of goods by air, contract of carriage of passengers and baggage by air.

Постановка проблеми. Одним з найбільш розповсюджуваних договорів про надання послуг є договори перевезення в цілому та договори перевезення авіаційним транспортом, зокрема. Така ситуація обумовлена економічним розвитком держави, скасуванням з 11 червня 2017 року безвізового режиму між Україною та Європейським союзом, збільшенням кількості туристів в Україні з країн Європи, Японії та США, а отже і зростанням попиту на авіаційні перевезення. У зв'язку з цим, актуалізується необхідність дослідження актуальних проблем перевезень, що здійснюється саме авіаційним транспортом через призму дослідження договору перевезення вантажу авіаційним транспортом та договору перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом.

Формулювання завдання дослідження. Визначити актуальні питання договорів перевезення авіаційним транспортом через призму дослідження особливостей правового регулювання, істотних умов, сторін, особливостей укладання договору перевезення багажу авіаційним транспортом та договору перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом.

Виклад основного матеріалу. Договір перевезення належить до договорів про надання послуг, а тому до нього можуть застосовуватись положення Глави 63 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), якщо це не суперечить суті зобов'язання та законодавство України про захист прав споживачів. Водночас, у ЦК України договорам перевезення присвячена Глава 64 «Перевезення», однак правове регулювання договорів перевезення здійснюється також іншими законами, транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них (ч. 2 ст. 908 ЦК України), що потребує їх дослідження.

Відповідно до чинного ЦК України, договори перевезення, залежно від об'єкта перевезення, поділяються на договори перевезення вантажу, пасажирів, багажу та пошти (ч. 1 ст. 908 ЦК України).

Істотною умовою договорів перевезення є умова про предмет. Предметом виступають послуги по доставці ввірених перевізникові матеріальних цінностей (вантажу, багажу, пошти) або перевезення пасажирів до пункту призначення (ч. 1 ст. 909, ч. 1 ст. 910 ЦК України). При цьому, науковці наголошують на тому, що корисний ефект такої послуги полягає у переміщенні (транспортуванні) матеріальних об'єктів, пасажирів та їх багажу у просторі [1, с. 557] та у наданні інших послуг, пов'язаних з перевезенням, до яких можна віднести такі: переміщення вантажу та багажу без втрат, навантаження-вивантаження, тимчасове зберігання вантажу, здавання вантажу одержувачу та його вивезення та інше [2, с. 14].

ЦК України регулює основні положення договорів перевезення, а саме: їх особливості, істотні умови, права та обов'язки сторін, відповідальність сторін в разі невиконання чи неналежного виконання умов договорів. Проте, особливість

договорів перевезення полягає в тому, що їх правове регулювання залежить від об'єкта перевезення, виду транспорту, кількості транспортних організацій та інших ознак.

В умовах швидкого розвитку суспільних відносин зростає необхідність у авіаційних перевезеннях. Так, відповідно до статистичних даних в галузі автотранспорту за 2018 рік, перевезення пасажирів, вантажів та пошти здійснювали 34 вітчизняні авіакомпанії, якими виконано 100,3 тис. комерційних рейсів (за 2017 рік – 93 тис. рейсів). При цьому, кількість перевезених пасажирів збільшилась порівняно з 2017 роком на 18,7 відсотка та склала 12529 тис. чоловік. Разом з цим, обсяги перевезень вантажів та пошти авіаційним транспортом України збільшились на 19,7 відсотка та становили 99,1 тис. тонн [3].

Проведений аналіз свідчить про зростання попиту на авіаційний транспорт в останні роки у зв'язку з його зручністю та доступністю, а отже актуалізується необхідність дослідження перевезень, що здійснюється саме авіаційним транспортом.

Правове регулювання перевезень здійснюється як міжнародним, так і національним законодавством. До міжнародних нормативних актів, що регулюють перевезення авіаційним транспортом належать Варшавська конвенція для уніфікації деяких правил міжнародних повітряних перевезень від 29.05.1929 р., Конвенція про міжнародну цивільну авіацію від 07.12.1944 р. Крім того, важлива роль у регулюванні авіаперевезень належить Повітряному кодексу України та іншим нормативним актам України.

Відповідно до п. 78 ст. 1 Повітряного кодексу України (далі – ПК України), повітряне перевезення – перевезення пасажирів, багажу, вантажу або пошти, яке здійснюється повітряним судном на підставі відповідного договору повітряного перевезення. Враховуючи, що договір повітряного перевезення за своєю правовою природою належить до договорів про надання послуг, то однією зі сторін договору про надання послуг є виконавець послуги. Виконавцем договору авіаційного перевезення є авіаційний перевізник, дефініція якого закріплена у п. 8 ст. 1 ПК України. Так, авіаційний перевізник (авіаперевізник) – суб'єкт господарювання, що надає послуги з перевезення пасажирів, вантажу, пошти повітряним транспортом [4]. Водночас, п. 12 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» передбачено, що надання послуг з перевезення пасажирів, вантажу повітряним транспортом підлягає ліцензуванню [5]. Так, авіаційний перевізник, який виконує перевезення пасажирів та/або вантажу за плату та/або за наймом, повинен мати ліцензію на провадження діяльності з перевезення пасажирів та/або вантажу повітряним транспортом, яка видається уповноваженим органом з питань цивільної авіації згідно із законодавством України (ч. 1 ст. 92 ПК України). При цьому, перевезення пасажирів, вантажу за плату та/або за наймом без ліцензії забороняється (ч. 2 ст. 92 ПК України) [4].

Повітряні перевезення виконуються на підставі договору між авіаперевізником та пасажиром або вантажовідправником. Кожний договір повітряного перевезення та його умови засвідчуються документом на

перевезення, який видається авіаційним перевізником або повноваженими ним організаціями (агентами) (ст. 98 ПК України) [4].

З метою дослідження актуальних проблем договорів перевезення авіаційним транспортом ми проаналізуємо специфіку договору перевезення вантажу авіаційним транспортом та договору перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом.

Правове регулювання *перевезення вантажу авіаційним транспортом* здійснюється як нормами міжнародного права, зокрема: Конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень (Монреаль, 28.05.1999), Конвенція ООН про міжнародні змішані перевезення (Женева, 24.05.1980), так і нормами вітчизняного законодавства, серед яких провідне місце належить Цивільному кодексу України (глави 47-53, 64), Господарському кодексу України (ст.ст. 306-316), Повітряному кодексу України. Ряд законів та підзаконних актів регулюють перевезення вантажу повітряним транспортом, зокрема: Закон України «Про транзит вантажів» [6]; Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» [7]; Правила повітряних перевезень вантажів [8].

Аналізуючи норму п. 78 ст. 1 ПК України, можна констатувати, що обов'язковою підставою перевезення вантажу повітряним транспортом є договір між авіаперевізником та вантажовідправником. При цьому, в ПК України відсутня дефініція вказаного договору. Водночас, ч. 1 ст. 909 ЦК України містить загальне визначення договору перевезення вантажу без врахування істотних ознак договору перевезення вантажу саме повітряним транспортом.

Відсутність законодавчого визначення договору перевезення вантажу повітряним транспортом привернула до себе увагу науковців. Так, на думку І.О. Безлюдько, договором перевезення вантажу повітряним транспортом є договір, за яким одна сторона (повітряний перевізник) зобов'язується доставити повітряним шляхом довіреній їй другою стороною (вантажовідправником або замовником) вантаж до аеропорту призначення у встановлені у договорі строки та видати його особі, яка має право на одержання вантажу (одержувачеві), а замовник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату [9, с. 12].

Не виникає сумніву в тому, що істотною умовою договору перевезення вантажу повітряним транспортом є умова про предмет. Враховуючи те, що договір перевезення вантажу повітряним транспортом належить до договорів про надання послуг, можна констатувати, що предметом вказаного договору є послуги із перевезення вантажу повітряним транспортом. При цьому, під вантажем слід розуміти будь-яке майно, крім пошти, бортових припасів та супроводжуваного або засланого багажу, що перевозиться на борту повітряного судна (п. 24 ст. 1 ПК України). Особливу увагу слід звернути на те, що окрім найменування вантажу у договорі необхідно зазначати його вид, вагу, масу, об'єм, пакування тощо з метою його належного виконання.

Особливий порядок встановлений щодо перевезення небезпечних вантажів. Так, перевезення небезпечних вантажів перевізник має право здійснювати тільки за спеціальних умов, встановлених «Технічеськими інструкціями по безопасной перевозке опасных грузов по воздуху», ІКАО, Doc

9284/905. Перевезення небезпечних вантажів, стосовно яких забезпечити відповідність вказаній Інструкції практично неможливо, перевізник має право здійснювати тільки за спеціальних умов, передбачених пунктом 4.3.1 Правил повітряних перевезень вантажів, при цьому, загальний рівень якості та безпеки при таких операціях має бути щонайменше еквівалентний рівню, що забезпечувався б при виконанні всіх вимог, установлених Інструкцією [8].

Не менш важливою істотною умовою договору є провізна плата, тобто тарифи на повітряні перевезення, що визначають обсяг оплати за повітряне перевезення та за пов'язані з ним послуги, а також умови здійснення такої оплати, включаючи винагороду та умови, запропоновані суб'єктам, що надають агентські послуги з продажу повітряних перевезень, визначаються авіаперевізниками в установленому ними порядку і оприлюднюються у формі, доступній користувачам (ч. 2 ст. 99 ПК України). Умовами перевезення вантажу, на думку Є.О. Харитонова, є також швидкість, відстань, пункт призначення, строк доставки, провізна плата. Так, строк доставки вантажу визначається або за згодою сторін, або відповідно до транспортних статутів (кодексів) [10].

Договір перевезення вантажу повітряним транспортом укладається в письмовій формі і підтверджується транспортною накладною (авіаційною вантажною накладною) у паперовому або електронному вигляді (п. 3 ч. 3 ст. 98 ПК України) [4].

Сторонами договору перевезення вантажу повітряним транспортом є авіаперевізник та вантажовідправник (ч. 1 ст. 98 ПК України). Права та обов'язки сторін досліджуваного договору, а також відповідальність за невиконання чи неналежне виконання умов договору передбачені Повітряним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. Так, ст. 100 ПК України встановлює обов'язки та відповідальність авіаційного перевізника.

Правове регулювання *договору перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом* здійснюється як нормами національного цивільного законодавства, так і міжнародними нормативними актами, зокрема: Варшавською конвенцією 1929 р., Чиказькою конвенцією 1944 р., Конвенцією про міжнародну цивільну авіацію від 07.12.1944 р., Гвадалахарською конвенцією 1961 р.

Аналізуючи чинне законодавство України, зокрема норми ПК України, можна констатувати, що предметом договору перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом є послуги як щодо повітряного перевезення, тобто перевезення пасажирів, багажу, яке здійснюється повітряним судном на підставі відповідного договору повітряного перевезення (п. 78 ч. 1 ст. 1 ПК України), так і послуги щодо регулярного повітряного перевезення (п. 86 ч. 1 ст. 1 ПК України). Регулярне повітряне перевезення – це повітряне перевезення, під час якого всі місця для перевезення пасажирів, багажу доступні для загального платного користування, а перевезення здійснюється між одними і тими самими пунктами відповідно до опублікованого розкладу чи в установлені проміжки часу, або з частотою, яка свідчить про регулярність польотів (п. 86 ч. 1 ст. 1 ПК України).

Вказані послуги є послугами по доставці ввічених перевізникові матеріальних цінностей (багажу) та перевезення пасажирів до пункту

призначення (ч. 1 ст. 909, ч. 1 ст. 910 ЦК України). При цьому, важливою умовою перевезення багажу пасажирів є його реєстрація. Так, під зареєстрованим багажем слід розуміти багаж пасажирів, прийнятий перевізником під свою відповідальність для перевезення та своєчасної доставки, на який перевізник оформив багажну квитанцію та видав багажну ідентифікаційну бирку (п. 43 ч. 1 ст. 1 ПК України).

Водночас, предметом договору перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом є не тільки послуги щодо перевезення (транспортування) пасажирів та його багажу, а й інші послуги, які супроводжують таке перевезення.

Так, авіаперевізник зобов'язаний надавати послуги з повітряних перевезень в обсягах і на умовах, передбачених сертифікатом експлуатанта, ліцензією та наданими йому правами на експлуатацію повітряних ліній (ч. 1 ст. 94 ПК України). До таких послуг, на думку сучасних цивілістів, можуть відноситись послуги по переміщенню багажу без втрат, навантаження-вивантаження багажу тощо [11, с. 14].

Водночас, пасажирів можуть надаватись, окрім зазначених послуг, додаткові послуги, зокрема: експлуатант аеропорту або агент з обслуговування повинен забезпечити пасажирів в аеропорту візуальною та/або акустичною інформацією щодо: часу відправлення та прибуття повітряного судна; місця і часу початку та закінчення реєстрації на рейс; затримок або скасування рейсів та їх причин; правил та порядку проведення контролю на авіаційну безпеку, догляду пасажирів, їх ручної поклажі та багажу; місця розташування кімнати матері та дитини, поста правоохоронних органів, довідкової, медпункту, вбиральні тощо; місця отримання багажу та дій пасажирів у разі затримки, пошкодження, знищення багажу тощо (п. 1 глави 1 розділу VII Авіаційних правил України «Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу») (далі – Правила) [12].

Досліджуючи предмет договору перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом необхідно також особливу увагу звернути на такі умови, як якість та безпечність послуг, наданих авіаперевізником (ч. 1 ст. 903 ЦК України). Забезпечення процедур безпеки пасажирів на борту повітряного судна та їх обслуговування покладається на екіпаж (п. 3 ч. 1 ст. 57 ПК України). Водночас, відповідальним за забезпечення безпеки польотів є керівник експлуатанта аеродрому (ч. 1 ст. 66 ПК України). Уповноважений орган з питань цивільної авіації здійснює комплексні заходи щодо забезпечення безпеки польотів, авіаційної, екологічної, економічної та інформаційної безпеки (п. 1 ч. 1 ст. 5 ПК України). Крім того, за порушення авіаційної безпеки до юридичних осіб – суб'єктів авіаційної діяльності застосовуються фінансові санкції. Так, наприклад, від тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян передбачена санкція за невиконання або неналежне виконання персоналом суб'єктів авіаційної діяльності вимог авіаційної безпеки (абз. 3 ч. 3 ст. 127 ПК України).

Проведений аналіз норм чинного національного законодавства дає підстави стверджувати, що предметом договору перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом є послуги щодо повітряного перевезення (регулярного

повітряного перевезення) пасажирів та його багажу (транспортування) від місця відправлення до місця призначення, а також інші як оплатні, так і безоплатні послуги, які супроводжують таке перевезення (в аеропорту, на борту судна) та залежать від статусу пасажирів, класу обслуговування та повинні відповідати таким умовам як безпечність, якість, надійність, своєчасність.

Особливої уваги в контексті досліджуваної теми потребують аналіз сторін договору перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом.

Пасажиром, відповідно до п. 75 ст. 1 ПК України, може бути фізична особа, яка перевозиться повітряним судном за згодою перевізника відповідно до договору перевезення, крім членів екіпажу та додаткових спеціалістів на борту повітряного судна, працівників експлуатанта повітряного судна, уповноваженого представника відповідного національного органу регулювання та осіб, які супроводжують вантаж.

Водночас, особливу увагу слід звернути на те, що у ПК України встановлені такі поняття як «пасажир» (п. 75 ч. 1 ст. 1 ПК України) та «пасажир з обмеженими фізичними можливостями або особа з інвалідністю», тобто пасажир, рухливість якого під час використання транспортного засобу є обмеженою внаслідок фізичної (сенсорної або опорно-рухової, постійної або тимчасової) чи розумової недієздатності або з будь-якої іншої причини, зокрема через похилий вік, стан якого потребує відповідної уваги та пристосування до його особливих потреб під час обслуговування пасажирів (п. 76 ч. 1 ст. 1 ПК України), що безпосередньо впливає на об'єм наданих послуг авіаперевізником, а отже і на предмет досліджуваного договору.

Так, пасажирів з обмеженими фізичними можливостями або особам з інвалідністю надається безплатна особлива допомога, яка гарантує отримання цією категорією пасажирів послуг, передбачених для всіх пасажирів. Така допомога включає надання інформації та вказівок у формі, зрозумілій пасажирів з функціональними порушеннями органів відчуттів та сприймання (ч. 1 ст. 102 ПК України).

Крім того, вказаній категорії осіб повинні надаватися послуги на прозорій, недискримінаційній основі та підлягають аудиту і перевірці уповноваженим органом з питань цивільної авіації (ч. 10 ст. 102 ПК України). До таких послуг слід віднести: створення в аеропортах необхідні умови для стоянок транспортних засобів осіб, які потребують допомоги під час руху, а також здійснюються заходи для полегшення руху між стоянками повітряних суден та спорудою аеровокзалу (ч. 5 ст. 102 ПК України); відповідність повітряних суден, які вводяться в експлуатацію вперше або після істотного переобладнання єдиним стандартам доступності щодо обладнання на борту (ч. 6 ст. 102 ПК України); безоплатне перевезення у пасажирському салоні повітряного судна, якщо для цього, на думку авіаційного перевізника, є достатньо місця та якщо це відповідає вимогам безпеки крісел колісних, спеціальної апаратури та обладнання, якими користуються особи з інвалідністю; безоплатне перевезення у пасажирському салоні повітряного судна за умови дотримання правил експлуатації повітряного судна службових тварин, які супроводжують особу з інвалідністю (ч. 6 ст. 102 ПК України).

Водночас, розділ VIII Правил «Перевезення деяких категорій пасажирів» регулюють особливості перевезення таких категорій осіб: перевезення пасажирів з інвалідністю або з обмеженою рухливістю (глава 1.1), перевезення дітей та вагітних жінок (глава 1.2) [12].

Разом з тим, перелік послуг, які надаються пасажирові залежать від класу обслуговування. Так, глава 3 «Вимоги до якості послуг, що надаються пасажирам на борту повітряного судна, залежно від класу обслуговування» розділу VII Правил встановлює особливості обслуговування пасажирів першого класу, бізнес-класу, преміум-класу (комфорт-класу) та економічного класу [12].

В контексті досліджуваної теми варто звернути увагу на форму договору перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом. Так, відповідно до пп. 1, 2 глави 1 розділу III Правил, повітряні перевезення виконуються на підставі договору між авіаперевізником і пасажиром. Укладення договору повітряного перевезення та його умови підтверджуються квитком, який видається пасажирові авіаперевізником або агентом з продажу. При цьому, відповідно до п. 50 ч. 1 ПК України, квиток (пасажирський квиток та багажна квитанція) – виданий перевізником (його агентом) документ, у тому числі електронний, який містить умови договору перевезення, повідомлення, польотні та пасажирські купони.

Висновки. Викладене дозволяє зробити висновки про те що, правове регулювання перевезення вантажу авіаційним транспортом здійснюється як міжнародним, так і національним законодавством. Договір перевезення вантажу авіаційним транспортом укладається між авіаперевізником та вантажовідправником. Істотними умовами договору перевезення вантажу повітряним транспортом є умова про предмет, тобто послуги із перевезення вантажу повітряним транспортом та провізну плату. При цьому, особливий порядок встановлений щодо перевезення небезпечних вантажів. Права та обов'язки авіаперевізника та вантажовідправника, а також відповідальність за невиконання чи неналежне виконання умов договору передбачені Повітряним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами.

Правове регулювання договору перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом здійснюється як нормами національного цивільного законодавства, так і міжнародними нормативними актами. Вказаний договір укладається між авіаперевізником і пасажиром та підтверджуються квитком, який видається пасажирові авіаперевізником або агентом з продажу.

Під предметом договору перевезення пасажирів та багажу авіаційним транспортом, як істотної умови договору, слід розуміти послуги щодо повітряного перевезення (регулярного повітряного перевезення) пасажирів та його багажу (транспортування) від місця відправлення до місця призначення, а також інші як оплатні, так і безоплатні послуги, які супроводжують таке перевезення (в аеропорту, на борту судна) та залежать від статусу пасажирів, класу обслуговування (перший клас, бізнес-клас, преміум-клас (комфорт-клас), економічний клас) та повинні відповідати таким умовам як безпечність, якість, надійність, своєчасність. Так, перелік послуг залежить від того, хто буде споживачем послуги, якими, відповідно до норм чинного законодавства можуть бути: пасажир, пасажир з обмеженими фізичними можливостями або особа з

інвалідністю. Водночас, передбачений спеціальний порядок перевезення дітей та вагітних жінок.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. – К. : Істина. – 928 с.
2. Цивільно-правове регулювання перевезень пасажирів таксі : монографія / О. М. Нечипуренко, С. В. Резніченко, Г. В. Самойленко. – Одеса : ОДУВС, 2010. – 188 с.
3. Статистичні дані в галузі авіатранспорту. Підсумки діяльності авіаційної галузі України за 2018 рік : веб-сайт Міністерства інфраструктури України URL: <https://mtu.gov.ua/content/statistichni-dani-v-galuzi-aviatransportu.html>
4. Повітряний кодекс України від 19.05.2011 р. // Голос України. – 2011. – № 110.
5. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 5. – Ст. 30.
6. Закон України «Про транзит вантажів» від 20.10.1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 45. – Ст. 4.
7. Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» від 06.04.2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 18. – Ст. 6.
8. Правила повітряних перевезень вантажів : затв. наказом Державної служби України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації від 14 берез. 2006 р. № 186 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-06>
9. Безлюдько І.О. Договір перевезення вантажу повітряним транспортом за цивільним законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук / І. О. Безлюдько. – К., 2005. – 13 с.
10. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / За ред. Є. О. Харитонова. – Х. : Одісей, 2003. – 786 с.
11. Цивільно-правове регулювання перевезень пасажирів таксі : монографія / О. М. Нечипуренко, С. В. Резніченко, Г. В. Самойленко. – Одеса : ОДУВС, 2010. – 188 с.
12. Авіаційні правила України «Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу» : затв. наказом Державної авіаційної служби України від 26 лист. 2018 р. № 1239. Офіційний вісник України. 2019. №18. С. 65.